

ORTADOğU GÜNDEMİ

27 Mart-2 Nisan 2023

2023

■ LEVANT GÜNDEMİ

Suriye

• Uluslararası Gündemde Suriye

ABD'nin Suriye içerisinde İran destekli milisleri havadan vurduğunu duyurmasının ardından İran ve Suriye Dışişleri Bakanlıkları ABD'nin bu eylemini kınama açıklamaları yaptı. İran Dışişleri Bakan Yardımcısı Nasser Kenani ABD'nin eylemini "uluslararası hukuku ve Suriye'nin egemenliğini hedefleyen teröristçe bir eylem" olarak nitelendirdi. Şam'dan gelen açıklamada ise saldırının Suriye'nin toprak bütünlüğünü hedef aldığı ve İsrail'in Suriye'deki saldırılarının bir devamı olduğu vurgulandı.¹

Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi Stratejik İletişim Koordinatörü John Kirby, ABD Başkanı Joe Biden'ın, İran'ın Suriye'deki koalisyon askerî tesislerine yönelik saldırılarına "hızlı ve cesurca" karşılık verdiğini, Amerikan askerlerinin bölgedeki görevine devam edeceğini belirtti. "Suriye'de binden az askerimiz var ancak bu birliklerimiz bölgede hâlâ etkin olan IŞİD'in peşinde" diyen Kirby, bu yüzden ABD askerlerinin Suriye'deki görevleri başında kalacaklarını ve Biden'ın ABD askerlerini Suriye'de tutmaya "kesin kararlı" olduğunu söyledi.²

İsrail, mart ayında Suriye topraklarını beşinci kez hedef aldı ve başkent Şam'ın güneyinde İran'a bağlı milislerin mevzilerini füzelerle vurdu. Suriye Savunma Bakanlığı, iki askerin yaralandığını duyurdu. Bakanlık tarafından yapılan açıklamada, "İsrail, işgal altındaki Golan yönünden bir dizi füze ile Şam çevresindeki bazı noktaları hedef alan bir hava saldırısı düzenledi" ifadeleri kullanıldı.³

• Suriye Rejimi

Suriye Başbakanı Hüseyin Arnus, tarımsal entegrasyonu sağlamanın, iş birliğini ve ticaret alışverişini geliştirmenin ve küresel olarak iklim değişiklikleri ve artan gıda fiyatları ışığında Arap ülkeleri arasında tarımsal mal ve ürünlerin akışını kolaylaştırmanın önemini vurguladı. Arnus yaptığı görüşmede Ürdün, Irak ve Lübnan Tarım Bakanları Halid El Hanifat, Abbas El Alilavi ve Abbas El Hac Hasan'ı tarımsal üretimi geliştirmek için gelişmiş iş birliği ve ortak koordinasyon biçimleri bulmaya çağırarak, özellikle tarım ve ticaret alanlarında karşılıklı ilişkilerin güçlendirilmesine katkıda bulunan bu tür toplantıların önemini vurguladı.⁴

ABD yönetimi, sentetik bir uyuşturucu türü olan "captagon"un üretimi ve ihracatında rol oynadıkları gerekçesiyle aralarında Beşar Esad'ın 2 kuzeninin de bulunduğu 6 kişiyi yaptırım listesine aldı. ABD Hazine Bakanlığından yapılan açıklamada, yaptırım kararının, İngiltere ile

1 <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/26/iran-and-syria-condemn-us-strikes-as-tehran-threatens-response>

2 <https://www.rudaw.net/turkish/world/27032023>

3 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4244866/israil-sam'in-guneyindeki-iran-mevzilerini-hedef-aldi>

4 <https://sana.sy/tr/?p=277562>

koordinasyon hâlinde alındığı belirtildi. Esad'ın kuzenlerinden Samer Kamal Esad'ın 4. Tümen ve Hizbullah'ın bazı ortaklarıyla koordinasyon içinde rejimin kontrolündeki Lazkiye'deki önemli captagon üretim tesislerini yönettiği aktarılan açıklamada, diğer kuzeni Wassim Badi Esad'ın da bölgesel uyuşturucu kaçakçılığı ağında önemli bir figür olduğu kaydedildi.⁵

Mısır ve Suriye, "bir sonraki aşamada iki ülke arasındaki iletişim kanallarını çeşitli düzeylerde yoğunlaştırma" konusunda anlaştı. Mısır Dışişleri Bakanı Samih Şukri, Suriyeli mevkidaşı Faysal Mikdad ile Kahire'de yaptığı görüşmenin ardından yaptığı açıklamada, Mısır'ın "Suriye krizinin kapsamlı bir şekilde çözülmesini desteklediğini" ifade etti. Şukri ve Mikdad'ın, iki ülke ve iki halkın çıkarlarını etkileyen meselelerde iletişimi yoğunlaştırma konusunda mutabık kaldıkları belirtildi.⁶

Suriye Tarım Bakanı Muhammed Hassan Qatana, Lübnanlı mevkidaşı Abbas Hajj Hassan ile iyileştirilmiş tohumlar, ormancılık ve verimli fideler sağlama açısından tarım alanında iş birliğini artırmanın yollarını görüştü. Toplantı sırasında, Lübnan'da üretilen buğday tohumlarının miktarını artırmak için bakanlığın iş birliği yapmaya, geliştirilmiş tohumları çoğaltma konusunda uzmanlaşmış teknik ekipler göndermeye ve üretken bir çekirdek oluşturmaya hazır olduğunu vurgulayarak, Lübnan tarafına geçen yıl 400 bin orman fidanı temin edildiğine işaret etti.⁷

• Fırat'ın Doğusu

Uluslararası Koalisyon'un İran destekli milislere yönelik hava saldırılarında, aralarında Suriye askerlerinin de olduğu 16 kişi öldü. Suriye İnsan Hakları Gözlemevinin (SOHR) haberine göre koalisyon güçlerinin Deyrizor şehri ve ona bağlı Elbukemal ve Mayadin ilçelerinde gerçekleştirdiği hava saldırılarında İran destekli milisler adına çalışan Suriyeli 9 kişinin yanı sıra Suriye Ordusu mensubu 3 kişi hayatını kaybetti. İran destekli milislerin Mayadin, Elbukemal ve Deyrizor'daki birliklerini topladıkları ve yeni saldırılara hazırlanmak için yüksek alarm durumuna geçtikleri kaydedildi.⁸

Yerel kaynaklar, mart ayı başında Deyrizor'un doğu kırsalındaki bazı noktaları tahliye eden İran Devrim Muhafızlarına bağlı milislerin söz konusu bölgelere güçlerini tahkim ederek geri döndüklerini iddia etti. Bölgede kimliği belirlenemeyen İHA'ların uçuşu sonrası hava saldırısı ihtimaline karşı çekilen İran güçleri Cebel Harata başta olmak üzere bölgede terk edilen noktalara ağır silahlar ve daha fazla milisle döndüğü ve askerî noktaların kapasite arttırımı için de bazı inşaatlara başladığı kaydedildi.⁹

5 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdden-uyusturucu-ticareti-yaptiklari-gerekcesiyle-esedin-kuzenlerine-yaptirim/2857906>

6 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4248996/suriye-dışişleri-bakanı-mikdad-kahirede>

7 <https://sana.sy/tr/?p=277617>

8 <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/25032023>

9 <https://www.qasiounnews.com/ar/articles/261516/الزور-عسكرية-بدير-مواقع-انتشار-هافي-مواقع-عسكرية-بدير-الزور>

SOHR kaynakları Haseke kırsalındaki kamplarda yaşayan IŞİD üyesi ailelerden üç çocuk ve iki kadının ülkelerine geri gönderilmek üzere YPG tarafından Norveç heyetine teslim edildiğini belirtti. Konuyla ilgili açıklama yapan Norveç Dışişleri Bakanı Anniken Huitfeldt, “Çocukları Norveç’e götürmek için birçok neden var. Kamplar bir çocuğun hem fiziksel hem de psikolojik gelişimi için uygun olmayan mekânlar” açıklamasında bulundu.¹⁰

• İdlib ve Harekât Bölgeleri

Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR) yayımladığı bir raporda 6 Şubat 2023 Pazartesi sabahı Suriye’nin kuzeybatısı ve Türkiye’nin güneyini vuran deprem sebebiyle 10 bin 24 Suriyelinin hayatını kaybettiğini bildirdi. SNHR, bu kişilerden 4 bin 191’nin rejim dışı bölgelerde, 394’ünün rejim kontrolündeki bölgelerde ve 5 bin 439’unun Türkiye’de hayatını kaybettiğini açıkladı.¹¹

Uzun yıllar boyunca SMO (Suriye Millî Ordusu) bünyesinde bulunan askerî figür Mustafa Secari sosyal medya hesabından gündeme dair açıklamalarda bulundu. Secari, SMO içerisindeki kimi yozlaşmış komutanlardan kurtulmalı ve askerî unsurlar karar verici değil “devrimcilerin” emir eri olmalıdır diyerek SMO içerisine dair sert eleştirilerde bulundu. Etkin bir siyasi liderlik kurulmadıkça muhalif bölgelerin güvenliğinin her daim risk altına olduğunu belirten Secari ayrıca Türkiye’nin rejim ile ilişkilerinin kendi bağımsız kararları olacağını lakin Suriyeli devrimciler olarak bu fikirlerin kendilerine dikte edilmesini kabul etmeyeceklerini de vurguladı.¹²

Yerel kaynakların iddiasına göre Batı Halep kırsalında rejim güçlerinin sızma girişimi Fet’hül Mübin operasyon odası tarafından engellendi. Muhaliflerce yapılan topçu ateşi saldırısı karşısında rejim güçleri geri çekildi. Rejim saflarında bilanço 7 ölü çok sayıda yaralı olarak rapor edildi.¹³

İsrail-Filistin

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu 27 Mart akşamı Yargısal Atamalar Komitesinin yapısını değiştirecek yasa tasarısını geçici olarak dondurduğunu ve hükûmetin yargı reformları konusunda gerçek bir diyalog için fırsat vermeye istekli olduğunu duyurdu.¹⁴

Netanyahu yönetimi ile sorunlar yaşayan ABD yönetimi, bir müddet daha Netanyahu’nun Beyaz Saray’a davet edilmeyeceğini açıkladı. Diğer taraftan Başbakan Netanyahu’nun oğlunun İsrailde gerçekleşen ayaklanmalarda ABD’nin rolü olduğuna dair iddiaları ABD tarafından reddedildi.¹⁵

10 <https://www.rudaw.net/english/middleeast/syria/29032023>

11 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4240786/deprem-felaketinde-en-az-10-bin-suriyeli-hayatini-kaybetti>

12 <https://syrianobserver.com/news/82336/national-army-leader-turkey-free-to-normalize-with-assad-no-one-can-impose-anything-on-us.html>

13 <https://www.qasioun-news.com/ar/articles/261605/افشال-محاويات-لقوات-النظام-بالتقدم-على-جبهة-ريف-حلب>

14 <https://www.jpost.com/breaking-news/article-735533>

15 <https://www.jpost.com/breaking-news/article-735639>

İsrail Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben-Gvir 29 Mart'ta ABD Başkanı Joe Biden'ın yargı reformuna ilişkin yorumlarına cevaben yaptığı açıklamada, ABD'nin İsrail'in bağımsız bir ülke olduğunu ve «ABD bayrağındaki bir başka yıldız olmadığını» anlaması gerektiğini söyledi.¹⁶

Başbakan Binyamin Netanyahu'nun yasama sürecini duraklatmayı kabul etmesine rağmen, Tel Aviv'de yaklaşık üç bin gösterici hükûmetin yargı revizyonu planına karşı yürüdü. Son 12 haftada kentte tanık olunanlardan önemli ölçüde daha küçük olan protesto, göstericilerin, Netanyahu'nun yasama sürecini askıya almasının, gösterileri bastırmak için tasarlanmış bir hile olduğuna dair korkuları nedeniyle düzenlendi.¹⁷

İslami Cihad Hareketi Lideri Halid El-Bats, Azerbaycan'ın Tel Aviv'de büyükelçiliğinin açılması ve İsrail ile ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik karar hakkında yorumda bulunarak, "Bu Binyamin Netanyahu'nun güçlenmesine katkıda bulunuyor ve bunu kendilerini etkileyen iç krizlerden kurtuluşu için bir kordon olarak görüyor» dedi.¹⁸

Ürdün

Ürdün Kralı II. Abdullah 29 Mart'ta el-Hüseyniyye Sarayında Lübnan Dışişleri Bakanı Abdullah Bou Habib ile bir araya geldi. Kraliyet Sarayından yapılan açıklamaya göre görüşmede köklü ikili bağlar ve iş birliğinin tüm alanlara yayılması konuları ele alındı. Ayrıca Kral Abdullah, Ürdün'ün Lübnan ve Lübnan halkına yönelik süregelen desteğini bir kez daha teyit etti.¹⁹

Ürdün İçişleri Bakanı Mazen Al-Faraya, Kanada Büyükelçisi Tarik Khan ile bir araya geldi. Görüşmede Ürdün-Kanada ilişkilerinin ve ikili iş birliğinin daha da geliştirilmesine yönelik beklentiler ele alındı. Faraya, ekonomik ve siyasi alanlardaki ilişkilerin iki ülkenin çıkarlarını gözeterek şekilde geliştirilmesinin önemini vurgulayarak Kanadanın, Ürdün'ün reform ve kalkınma program ve projelerine verdiği desteği takdir etti. Kanadalı elçi ise ülkesinin, krallığın siyasi ve ekonomik reformlarını ve karşı karşıya olduğu ekonomik zorluklara rağmen Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapmasını takdirle karşıladığını ifade etti.²⁰

Ürdün İstatistik Kurumunun 30 Mart'ta açıkladığı verilere göre, krallığın gayrisafi yurt içi hasılası (GSYH) 2022 yılında 2021'e kıyasla yüzde 2,5 oranında büyüdü. Ürdün haber ajansı Petra'nın haberine göre tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektörlerinin geçtiğimiz yıl yüzde 4,8 ile en yüksek büyüme oranı yakalayıp genel büyüme oranına yüzde 0,28 puan, inşaat sektörünün ise yüzde 3,2 ile yüzde 0,10 puan katkıda bulunduğu bilgisi verildi.²¹ Kral II. Abdullah, Bahreyn'e düzenlediği resmî ziyaret kapsamında Bahreyn Kralı Hamed bin İsa

16 <https://www.jpost.com/israel-news/politics-and-diplomacy/article-735759>

17 <https://www.timesofisrael.com/thousands-march-in-tel-aviv-despite-pm-halting-judicial-overhaul-process/>

18 <https://www.alquds.co.uk/الجهاد-تنتقد-افتتاح-أذربيجان-سفارة-في/>

19 <https://www.jordantimes.com/news/local/king-meets-lebanon-fm>

20 <https://www.jordannews.jo/Section-109/News/Interior-Minister-Canadian-envoy-talk-ties-Syrian-refugees-27781>

21 <https://www.jordantimes.com/news/local/jordans-gdp-25-2022---dos>

el-Halife ile Sahir Sarayı'nda bir araya geldi. İkili, "ölkelerinin çıkarlarına ve Arap meselelerine hizmet edecek şekilde, tüm alanlarda iş birliğini geliştirme konusunda kararlı olduklarını belirtti. Bahreyn Kralı el-Halife, Ürdün'ün "Arap dünyasının çıkarlarını, Filistin davası ve ortak Arap eylemi başta olmak üzere Arap ölkelerinin meselelerini savunmada oynadığı rolden övgüyle söz etti.²²

Lübnan

Lübnan'daki telekomünikasyon sektörü, çökmekte olan devlet kurumlarının geri kalanı gibi kademeli bir çöküş aşamasına girdi. Tamamen izole hâle gelen birkaç bölgede iletişim ve internet hizmetleri durdu. Hizmetlerin durması, ulusal para biriminin ABD doları karşısında değer kaybetmesi nedeniyle düşük maaşlarına itiraz eden Ogero Şirketi çalışanlarının grevi başlatmasından 24 saatten az bir zaman sonra geldi.²³

İsrail Ordusuna ait bir insansız hava aracının (İHA) Lübnan hava sahasını ihlal ederek, kafede oturan gençlerin üzerine sis bombası attığı belirtildi. İsrail'in gece, ramazan ayı nedeniyle sahur yapan gençlere yönelik saldırı haberi, Lübnan'ın resmî ajansı NNA tarafından paylaşıldı. Saldırıda kimsenin yaralanmadığı belirtildi.²⁴

Lübnan'ın günlerdir tanık olduğu "yaz-kış dönemi" zemininde yaşanan siyasi gerginlik parlamentoya taşındı. Milletvekilleri, 28 Mart'ta belediye seçimleri de dâhil olmak üzere bir dizi yasa teklifini görüşmek için ortak meclis komitelerinin bir oturumunda bir araya geldi. Toplantıdaki tartışmalar, yüksek gerilimli tartışmalara dönüşürken, Ketaib Partisi Genel Başkanı Sami Cemayel'e göre "kutsallıkları ihlal" noktasına ulaştı.²⁵

Lübnan'da emekli askerler, ulusal para biriminin değer kaybetmesinin ardından devletten durumlarının iyileştirilmesinin yanı sıra teşvik ve yardımların artırılmasını talep ettikleri protestolarını yineledi. Lübnan Merkez Bankası binası önünde bazı emeklilerin binanın etrafındaki dikenli telleri kaldırmaya çalışması sebebiyle güvenlik güçleriyle arbede yaşandı.²⁶

22 <https://www.jordantimes.com/news/local/king-meets-bahrain-monarch>

23 <https://www.jordannews.jo/Section-109/News/Jordan-ranks-3rd-among-Arab-countries-in-solar-energy-production-27728>

24 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-ihla-ile-lubnanli-genclere-sis-bombasi-atti-756739.html>

25 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4242051/lubnan-parlamentosunda-siyasi-gerginlik-tirmaniyor>

26 <https://turkish.aawsat.com/home/article/4245421/lubnanli-emekli-askerler-daha-iyi-bir-maaş-talebiyle-protesto-düzenledi>

■ IRAK GÜNDEMİ

• Siyaset

Irak Parlamentosu, seçim sisteminde değişiklikleri içeren yasayı onayladı. Bazı muhalifler ise bu kararın onları parlamentodan kaldırmak amacıyla yapıldığını öne sürerek karşı çıktı.²⁷ Yeni hükûmetin kurulmadan önceki amaçlarından birisi ülkeyi yeni seçime götürecektir olan seçim yasasının hazırlanmasıydı.

Irak Adalet Bakanı Halit Şivani, Suudi Arabistan'ının Bağdat Büyükelçisi Abdulaziz Şimeri'yi kabul ettiğini bildirdi. Şivani, Suudi Arabistan'ının Bağdat Büyükelçisi Abdulaziz Şimeri ile iki ülke arasındaki ortak çalışmalarını güçlendirmenin önemini vurguladı.²⁸

Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin, Rusya'nın Irak Büyükelçisi Elbrus Kotrashev ile Polonya-Belarus sınırındaki Iraklı göçmenler konusunu görüştü. Açıklamada, görüşmede iki ülke arasındaki ikili ilişkilerin ele alındığı ve her iki ülke halklarının ortak çıkarlarına hizmet etmek için her alanda iş birliğini artırmanın yollarının ele alındığı belirtildi.²⁹

Bahreyn Dışişleri Bakanlığı, Irak'ın Bahreyn Maslahatgüzarı Moayad Ömer Abdul Rahman'ı diplomatik normları ihlal ettiği için çağırarak Bahreyn medyası ayrıntı vermeden Rahman'a ülkenin iç işlerine müdahalesi nedeniyle bir nota verildiğini bildirdi.³⁰

Hollanda Savunma Bakanı Kajsja Ollongren parlamentoya yazdığı mektupta, terör örgütü IŞİD'e karşı müdahale sırasında Hollanda F16'larının kullanılmasının Irak ve Suriye'de bilinenen daha fazla sivil can kaybına yol açıp açmadığının araştırılacağını belirtti.³¹ Hollanda, Fransa, İngiltere ve Belçika gibi diğer Avrupa ülkeleriyle birlikte 2014 yılında Irak ve Suriye'de IŞİD'e karşı savaşmak için ABD liderliğinde kurulan koalisyona katılmıştı.

Irak Yüksek Yargı Konseyi Başkanı Faik Zeydan, resmî bir ziyaret için liderlik ettiği üst düzey bir yargı heyetiyle Abu Dabi'ye geldi. Zeydan, Federal Yüksek Mahkeme Başkanı ile birlikte Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Adalet Bakanı ve Federal Yargı Başkanı Abdullah bin Sultan bin Avad el-Nuaymi tarafından kabul edildi. Zeydan'a eşlik eden heyet, Savcılık Başkanı Necim Abdullah Ahmed, Adli Gözetim Kurumu Başkanı Yargıç Laith Cebir Hamza ve İdari ve Mali Departman Genel Müdürü Mona Abdul Hüseyin'den oluşuyor.³²

Dürüstlük Komisyonu Başkanı Haydar Hanun, yolsuzlukla mücadelede iş birliğini güçlendirmenin yollarını görüşmek üzere Umman'ın Irak Büyükelçisi Hamid bin Ahmed bin Akil'i

27 <https://www.mediapart.fr/journal/fil-dactualites/270323/l-irak-modifie-sa-loi-electorale-sous-les-huees-des-partis-d-opposition>

28 <https://ina.iq/turkmen/38409-bakan-uvani-suudi-arabistannn-badat-buyukelcisi-imeri-ile-bir-ararya-geldi.html>

29 <https://www.iraqnews.com/iraq/iraqi-fm-russian-ambassador-discuss-iraqi-immigrants-issue/>

30 <https://www.reuters.com/world/middle-east/bahrain-summons-iraqs-charge-daffaires-violating-diplomatic-norms-state-media-2023-03-28/?rpc=401&>

31 <https://www.euractiv.com/section/politics/news/dutch-to-investigate-civilian-casualties-during-fight-against-isis/>

32 <https://shafaq.com/en/Iraq-News/Head-of-Iraqi-Supreme-Judicial-Council-Visits-Abu-Dhabi-to-Discuss-Cooperation-in-Judicial-Field>

Bağdat'ta kabul etti. Dürüstlük Komisyonu tarafından yapılan açıklamada, Umman hükûmeti ile yolsuzlukla mücadelede iş birliğini güçlendirmek için imzalanacak bir mutabakat zaptı anlaşmasının ayrıntılarının tamamlandığı belirtildi.³³

İrânın Bağdat Büyükelçisi Muhammed Kazım el-Sadık, Bağdat hükûmetinin İran'dan ithal ettiği elektrik ve gaz için Tahran'a 11 milyar dolar borcu olduğunu söyledi. Sadık ayrıca su sorununa ilişkin olarak Irak'ın suyunun yüzde 80'inin Türkiye'den geldiğini ve yüzde 8-10'unun İran tarafından sağlandığını da ekledi.³⁴

• Güvenlik

Irak güvenlik güçleri Ninova'da terör örgütü IŞİD'in dört üyesini tutukladı. Ninova Emniyet Müdürlüğü, Musul'un güneyindeki Kayyara Polis Müdürlüğüne bağlı müfrezelerin dört kişiyi tutukladığını bildirdi. Gözaltına alınanların Ninova İstihbarat ve Terörle Mücadele Müdürlüğüne teslim edildiği belirtildi.³⁵

ABD Ulusal Güvenlik Konseyi sözcüsü John Kirby düzenlediği basın toplantısında, ABD'nin İran destekli milis gruplar tarafından Suriye ve Irak'ta konuşlanmış ABD üslerine yönelik saldırılarına gerekli gördüğü takdirde karşılık vereceğini belirtti.³⁶

İngiliz Savunma Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre İngiliz Ordusu 1991'deki Çöl Fırtınası Operasyonu ve 2003'teki Irak işgali sırasında 2,3 tondan fazla seyreltilmiş uranyum mühimmatı kullandı. İngiliz Savunma Bakanlığının, Irak'ın işgalinden sonra, Irak topraklarında kullanılan yaklaşık 420 uranyum mermisinin şarapnellerinin temizlenmesine katkıda bulunma konusundaki «ahlaki yükümlülüğünü» kabul ettiği belirtildi.³⁷

• Ekonomi

Norveç petrol ve doğal gaz şirketi DNO ASA, tahkim kararının ardından Irak-Türkiye boru hattından yapılan petrol sevkiyatını geçici olarak durdurma kararı alındığını açıkladı.³⁸

Uluslararası Para Fonu (IMF) Bölge Direktörü Irak'taki ekonomik koşulların iyileşmesine ilişkin iyimserliğini dile getirirken, aynı zamanda hükûmetin "reform" programlarına desteğini yineledi. Irak Maliye Bakanı Taif Sami Muhammed, IMF Irak Bölge Direktörü Ghazi Shbeikat'ı kabul etti ve yapılan toplantıda iki taraf arasındaki iş birliğine ilişkin bir dizi konu görüşüldü. Görüşme, finansal reform planlarını güçlendirmek için IMF'den gerekli teknik desteğin sağlanmasının yanı sıra bankacılık performansının geliştirilmesi, muhasebe sis-

33 <https://www.basnews.com/en/babat/801200>

34 <https://www.iranintl.com/en/202304018462>

35 <https://www.saba.ye/en/news3231547.htm>

36 <https://shafaq.com/en/World/US-warns-of-response-to-attacks-on-its-bases-in-Syria-and-Iraq-by-Iranian-backed-groups>

37 <https://www.iraqnews.com/iraq/british-newspaper-reveals-britains-use-of-depleted-uranium-in-iraq/>

38 https://www.tradearabia.com/news/OGN_407820.html

temlerinin iyileştirilmesi ve bütçe süreçlerine uluslararası uzmanların dâhil edilmesi üzerinde odaklandı.³⁹

Irak Parlamento Petrol, Gaz ve Doğal Kaynaklar Komitesi Fav Limanı'nın petrol sektörü için önemli olacağını açıkladı. Komite üyesi Zeynep Cuma el-Musavi, limanın günde 250 bin varil kapasiteli petrol ihracatı için altı rıhtım içerdiğini belirtti. Musavi, Fav Limanı'nın Süveys Kanalı'ndan daha derin olduğu için daha büyük kargo gemilerini barındırabileceğini belirtti. Komite üyesi, limanın, petrol ürünlerin ithalatı için 300 bin metreküp kapasiteli depolama tanklarına sahip olacağını açıkladı.⁴⁰

Irak Devlet Petrol Pazarlama Teşkilatı (SOMO), şubat ayında Irak petrolünün en büyük alıcısının Çinli petrol şirketleri olduğunu açıkladı. SOMO'nun resmî internet sitesinde yayımlanan istatistiklere göre geçen ay petrol alan 35 firmanın yedisini Çinli şirketler oluşturdu.⁴¹

Güney Kore Gümrük İdaresine göre Irak, Şubat 2023'te Güney Kore'nin en fazla petrol aldığı ülkeler arasında beşinci sırada yer aldı. İdarenin verilerine göre Irak, 7 milyar 276 milyon varillik ihracatın yapıldığı ocak ayına göre yüzde 2,1 artışla, 7 milyar 429 milyon varil ihracatla beraber listede beşinci sırada yer aldı.⁴²

Kerbela'da petrol rafinerisi açılışı gerçekleştirildi. Irak Petrol Bakanı Hayan Abdul Gani, Irak Başbakanı Muhammed Şiya es-Sudani liderliğinde düzenlenen açılış töreninin ardından rafinerinin "ticari üretime" başladığını duyurdu. Abdul Gani, tesisin günde 140 bin varil rafine etme kapasitesine sahip olduğunu dile getirdi.⁴³

• Sağlık ve Sosyal Hayat

Yedisi Babil dönemine ait olmak üzere dokuz antik tarihî parçadan oluşan ABD'deki eserlerin düzenlenen resmî törenle Irak'a teslim edildiği belirtildi. Irak Cumhurbaşkanı Abdullatif Reşid'in de katıldığı törenle, ABD tarafından korunan dokuz tarihi parçanın Arkeoloji Kurulu Başkanı Leys Mecid Hüseyin'e teslim edildiği vurgulandı.⁴⁴

Basra 26 Mart-7 Nisan 2023 tarihleri arasında en büyük yüzen kitap fuarı Logos Hope'a ev sahipliği yapıyor. Yüzen kitap fuarı, beş binden fazla kitap sunarak birçok ziyaretçiye kaliteli yayın satın alma fırsatı sunuyor. 60 farklı milletten ekibiyle bölgede bulunan Logos Hope topluluğu, uluslararası iyi niyetin ve anlayışın bir ifadesi olarak sunuluyor.⁴⁵

39 <https://shafaq.com/en/Economy/IMF-regional-director-expresses-optimism-for-Iraq-s-economic-future-and-support-for-reform-programs>

40 <https://www.iraqnews.com/iraq/al-faw-grand-port-to-be-deeper-than-suez-canal/>

41 <https://shafaq.com/en/Economy/Chinese-Oil-Companies-Lead-in-Iraqi-Oil-Purchases-for-February>

42 <https://shafaq.com/en/Economy/Iraq-Ranks-Fifth-as-South-Korea-s-Largest-Oil-Source-in-February-2023>

43 <https://www.france24.com/en/live-news/20230401-iraq-launches-new-oil-refinery-to-reduce-imports>

44 <https://www.tebaajansi.com/irak/irak-bir-grup-tarihi-eseri-geri-aldi-h306191.html>

45 <https://www.iraqnews.com/iraq/worlds-largest-floating-book-fair-arrives-in-iraq/>

■ IKBY GÜNDEMİ

• Siyaset

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nden (IKBY) bir heyetin Ceyhan'a petrol ihracatının yeniden başlaması ve diğer mali konuları görüşmek üzere Bağdat'a gittiği bildirildi. 26 Mart'ta Erbil'den Bağdat'a giden IKBY Maliye Bakanı Avat Cenab Nuri başkanlığındaki heyette Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanı Vekili Kemal Muhammed, Bakanlar Kurulu Divanı Başkanı Ümit Sabah yer aldı. Irak'ın Uluslararası Tahkim Mahkemesinde Türkiye'ye karşı açtığı davayı kazanmasının ardından 25 Mart günü IKBY'den Ceyhan Limanı'na petrol ihracatı durdurulmuştu.⁴⁶ İlgili konuda açıklamada bulunan Milletvekili Nehro Revanduzi, IKBY'nin petrol üretimini daha fazla durdurma ve depolama kapasitesinin olmadığını ve iki tarafın bu hafta anlaşmaya varacağını öngördüğünü söyledi.⁴⁷

27 Mart'ta Irak Parlamentosu, Irak Seçim Yasası ve Vilayetler Meclisi Seçim Yasası konusunda toplandı. Parlamentoda bulunan Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) Grup Başkanvekili tarafından iki yasanın Kürtlere bir kazanım sağladığı vurgulanırken Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) Grup Başkanvekili tarafından ise Vilayetler Meclisi Seçim Yasası'nın Kerkük Kürtleri için bir tehdit oluşturduğu belirtildi.⁴⁸ Irak Vilayetler Meclisi Seçim Yasası'nın 25. maddesine göre, "Kerkük kimliğine sahip olmayan hiç kimse Kerkük'te oy kullanmayacak." İlgili madde kapsamında konuşan KYB Grup Başkanvekili, yaklaşık 40-50 bin kişinin Saddam Hüseyin rejimi döneminde Kerkük'e bağlı ilçe ve kasabalarda yaşadığını ancak Saddam'ın kararı ile bu ilçe ve kasabaların Kerkük'ten ayrıldıkları yönünde açıklamada bulundu.⁴⁹ Öte yandan Irak Seçim Yasası kapsamında, dinî bir azınlık olan Hristiyanlara daha önce kota sistemi ile ayrılan beş sandalye sayısının üçe düşürüldüğü belirtildi.⁵⁰

Baghdad Today tarafından yayımlanan raporda, IKBY'deki siyasi partiler, aşiretler ve iktidarda bulunan aileler arasında yaşanan rekabetin IKBY'nin gelişmesine büyük bir engel oluşturduğuna yer verildi. Ayrıca raporda, IKBY Eski Başkanı Mesut Barzani'nin bağımsızlık referandumu yapılmasındaki ısrarı ve uluslararası arenaya karşı durmasının IKBY ile Batılı dostları arasındaki ilişkilerin kötü yönde seyretmesinin başlangıcı olduğunun altı çizildi.⁵¹

• Güvenlik

IKBY Güvenlik Konseyi tarafından 27 Mart'ta yapılan açıklamada Süleymaniye'de, Irak güvenlik kurumlarıyla iş birliği içerisinde yürütülen bir dizi operasyonda terör örgütü IŞİD'li sekiz teröristin yakalandığı belirtildi. Yakalanan IŞİD'lilerin Terör ile Mücadele Yasası'nın 4.

46 <https://www.ina.iq/181463--.html>

47 <https://www.kurdistan24.net/ckb/story/233233-عزراق-كۆبوونوو-و-هزيرانى-عزراق-كۆبوونوو>

48 <https://www.pukmedia.com/KS/Details/195626>

49 <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/2603202313>

50 <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/280320239>

51 <https://baghdadtoday.news/217008-کردستان-تفقد-ابرز-داعمیها-واشنطن-غاضبه-من-حلفائها-الکرد-والتحالف-الدولي-یبهدد>

maddesi kapsamında arandığını vurgulayan IKBY Güvenlik Konseyi, teröristlerin, saklanmak için IKBY'ye gelerek Süleymaniye vilayetine yerleştiklerine yönelik açıklama yaptı.⁵²

Erbil'e bağlı Dibeg nahiyesine yakın bir göçmen kampı yakınında Saddam Hüseyin rejimi döneminden kalan bir havan mermisinin patlaması sonucu iki kardeş hayatını kaybetti. Dibeg kampında yaşayan ve arazide demir parçası toplayarak geçimini sağlayan kardeşlerin, buldukları mermiyle oynadıkları ve patlamanın bu esnada yaşandığı öğrenildi. Yaşamını yitiren kardeşlerin 15 ile 16 yaşlarında oldukları kaydedildi.⁵³

Erbil'in Sebiran bölgesinde bir eve insansız hava aracının (İHA) düşmesinin ardından güvenlik güçlerinin olay yerine giderek incelemede bulunduğu aktarıldı. Düşen İHA'nın herhangi bir can kaybı ve yıkıma neden olmadığı belirtilirken İHA'nın koalisyon güçlerine ait olduğu ve gözetlemek için kullanıldığı kaydedildi.⁵⁴

• Ekonomi

Paris Uluslararası Tahkim Mahkemesi (ICC) tarafından alınan karara dayanılarak Irak ile Türkiye iş birliğinde IKBY petrol ihracatı askıya alındı. Bu bağlamda 25 Mart'tan itibaren Türkiye'nin Ceyhan Limanı'na günlük 400 bin varil petrol ihracatının askıya alındığını aktarıldı.⁵⁵ Kerkük'te faaliyet yürüten North Oil Company'den (Kuzey Petrol Şirketi) bir kaynak, IKBY'den petrol ihracatının askıya alınması ile eş zamanlı olarak Kerkük'ten petrol ihracatının da askıya alındığını belirtti.⁵⁶ Kerkük'ün boru hattıyla Ceyhan Limanı'na günlük petrol ihracatının yaklaşık 85 bin varil yani aylık 2 milyon 550 bin varile denk geldiğinin altı çizildi.

IKBY, petrol sahalarında faaliyet yürüten tüm şirketlere mesaj göndererek, petrol ihracatının askıya alınmasının en yakın zamanda sona ereceği konusunda güvence verdi. IKBY'nin petrol şirketlerine gönderdiği mesajda, meydana gelen durumun geçici olduğu ve yakında sona ereceği belirtilirken petrol çıkarma işlemlerinin ve ihracatının devam edeceği vurgulandı. IKBY'nin ilgili mesajında ayrıca Irak hükûmeti ile petrol ihracatı konusundaki görüşmelerde ilerleme kaydedildiğine ve bu konuda nihai bir anlaşmaya varılacağına yer verildi.⁵⁷

Erbil'de bulunan Serte sahasında, Erbil'in Koye ilçesine yakın Tak Tak sahasında ve Duhok'ta bulunan Tauki petrol sahasında faaliyet yürüten Londra merkezli General Energy şirketi tarafından yapılan açıklamada, petrol ihracatının askıya alınması durumunun geçici olduğu, bu nedenle üretim ve depolamaya devam edileceği belirtildi. Duhok'ta yer alan Sincar petrol sahasında faaliyet gösteren ve günlük 33 bin varil petrol üreten İngiliz Kiston Golf Şirketi ise

52 <https://www.pukmedia.com/KS/Details/195628>

53 <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/2803202321>

54 <https://esta.krd/238538/>

55 https://www.youtube.com/watch?v=0E4DHt_8jZ0

56 <https://xelk.org/19008/>

57 <https://www.bwar.news/?per=posts&pewakraw=view&id=5366>

IKBY'den petrol ihracatını birkaç gün geçici olarak durdurma kararı aldığını duyurdu.⁵⁸ Öte yandan Norveç merkezli DNO Petrol Şirketi de IKBY'den petrol ihracatını birkaç gün süreyle geçici olarak durdurma talimatı aldığını açıkladı.⁵⁹

Irak'ın IKBY'den petrol ihracatını durdurması nedeniyle gelirlerinde yaşanan düşüşün parlamentonun onayına sunulan genel bütçe açığını daha da artıracığı belirtildi. Bütçe açığı 64 trilyon 469 milyar 192 milyon 600 bin dinar (49 milyar dolar) olarak belirlenirken, IKBY petrol ihraç etmezse Irak bütçe açığının 77 trilyon 573 milyar 192 milyon 600 bin dinara (59 milyar dolar) yükseleceği vurgulandı. Bu konuda açıklamada bulunan Irak Parlamentosu Ekonomi, Sanayi ve Ticaret Komisyonu üyesi Biryar Reşid, "IKBY'den petrol ihracatının askıya alınması Irak bütçesini olumsuz yönde etkileyecektir ve bütçe açığını artıracaktır. Bütçe tasarısına göre, IKBY petrolünden elde edilen gelir Irak'ın toplam gelirinin bir parçasıdır" dedi.⁶⁰

IKBY'nin bölgeden ham petrol satın almak için peşin ödeme yapan petrol şirketlerine 6 milyar dolar borçlu olduğu belirtildi. Bu bağlamda iki uluslararası ticaret şirketi Vitol ve Petroco'nun, IKBY'ye ham petrol alımı için yaklaşık 750 ila 800 milyon dolar avans ödediği bilgisi paylaşıldı.⁶¹

58 https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=12442

59 <http://www.roonbeen.org/2023/03/30/لەمگەڵ-بەردووامی-داخستنی-بۆرییه-نەوتی/>

60 <https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/310320232>

61 <https://www.kurdpress.com/news/2754023/اربیل-6-میلیار-د-د-لار-بە-عنوان-پیش-پرداخت-از-تعدادی-شرکت-نفتی/>

■ KÖRFEZ GÜNDEMİ

• Güvenlik

KİK Genel Sekreteri Casim el-Bideyvi, 28 Mart tarihinde verdiği açıklamasında, Mescid-i Akşa'ya İsrail güçleri tarafından gerçekleştirilen saldırıları kınadı. Genel Sekreter el-Bideyvi, verdiği açıklamasında, ramazan ayı içerisinde yapılan çirkin saldırıların uluslararası hukukun ilkelerine aykırı olduğunu söylemesinin yanı sıra, baskınların Müslümanlara hakaret olarak nitelendirilmesinin gerektiğini ifade etti.⁶²

• Ekonomi

Umman Enerji Bakanlığı tarafından yapılan resmî açıklamaya göre Umman, 3 farklı bölgede barındırdığı petrol rezervlerinin işletilmesi için yerli ve yabancı sondaj şirketlerine yeni kontenjan açtı. Petrol kuyularının yerinden izlenmesi için ise 26 Mart-25 Haziran tarih aralığının verildiği açıklandı.⁶³

Bahreynli yetkililer, Bahreyn'de petrol üretimi dışında elde edilen kâr oranının, 2022 yılında %83,1 olarak ölçüldüğünü ve bu oranın, Bahreyn tarihinde petrol dışında elde edilen en büyük kâr olarak ölçüldüğünü açıkladı. Bununla birlikte bu oranın GSYİH'yi de olumlu etkileyerek, 2013 yılından bu yana 2022 yılında ilk kez Bahreyn GSYİH'nin %4,9 oranında büyüdüğünü açıkladı.⁶⁴

Umman Dışişleri Bakanı Bedir el-Busaidi, "Berlin Enerji Geçiş Konferansı" oturumlarını katılmak üzere gittiği Berlin'de Almanya Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock ile bir araya geldi. Umman basını tarafından aktarılan haberlere göre ikili arasında yeşil hidrojen ve enerji konuları değerlendirildi.⁶⁵

• Siyaset

27 Mart tarihinde, Suudi Arabistan Ulusal Haber Ajansı-SPA tarafından aktarılan habere göre 27 Mart Pazartesi sabahında Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Farhan ile İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Amir Abdullahyan arasında yeni (ikinci) telefon görüşmesi gerçekleştirildi. Aktarılan resmî haberlere göre her iki ülke de, üçüncü bir ülkede ramazan ayı içerisinde bir dışişleri bakanı zirvesinin oluşturulması konusunda mutabık kaldı. Buna göre gelecek günler içerisinde iki bakan arasında resmî görüşmenin gerçekleştirileceği aktarıldı. Diğer yandan Bakan Abdullahyan, ülkesinde verdiği açıklamasında İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi'nin, Kral Selman'dan Suudi Arabistan'ı ziyaret etmesi için özel davetiye aldığını açıkladı. Keza Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Farhan ile gerçekleştirdiği ikinci

62 <https://www.gcc-sg.org/ar-sa/MediaCenter/NewsCooperation/News/Pages/NEWS2023-03-28-6.aspx>

63 <https://midline-news.net/3-مناطق-امتياز-للنفطو-الغاز>

64 <https://www.zawya.com/ar/49-2022-اقتصاد-ehhk5bfd>

65 <https://www.aa.com.tr/ar/الدول-العربية/سلطنة-عمان-والمانيا-تبحثان-التعاون-بمجال-الطاقة-والهيدروجين-الأخضر>

telefon görüşmesinde bin Farhan'ın, Suudi Arabistan'ın, üçüncü ülkede dışişleri bakanları görüşmesi teklifini kabul ettiğini ve bu vesileyle Ramazan ayı içerisinde iki bakan arasında resmî görüşmenin gerçekleştirileceğini bildirdi.^{66 67}

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, 28 Mart Salı gününde Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman ile telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Görüşme sırasında ikili arasında Çin-Suudi Arabistan ilişkilerinin yanı sıra bölgesel gelişmelerin değerlendirildiği açıklandı. Aktarılan resmî haberlerde bin Selman'ın, Çin'in Suudi Arabistan-İran anlaşmasındaki üstün rolünden ötürü teşekkür mesajlarını ilettiği yazıldı.⁶⁸

Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdülaziz, 29 Mart tarihinde Cidde'de düzenlenen bakanlar kurulu toplantısında Suudi Arabistan'ın "diyalog partneri" olarak Şanghay İşbirliğine katıldığını açıkladı. Gelişmenin Çin Devleti Başkanı Xi Jinping ve Veliht Prens Muhammed bin Selman arasında geçtiğimiz günler içerisinde gerçekleştirilen telefon görüşmesinin ardından gerçekleşmesi önemli detay oldu.⁶⁹

29 Mart tarihinde, BAE Yüksek Konseyi'nin onayı ile imzaladığı kararla BAE Devleti Başkanı Muhammed bin Zayid, ülke yönetiminde 4 yeni atama yapıldığını açıkladı. Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid, en büyük oğlu Halit bin Muhammed bin Zayid'i Abu Dabi Emirliği veliaht prensi/emiri; Mansur bin Zayid'i kendisine ikinci yardımcısı; Hazza bin Zayid ve Tahnun bin Zayid'in ise Abu Dabi veliaht prensi yardımcılığına atandıklarını bildirdi.⁷⁰

66 <https://www.aljazeera.net/news/2023/3/27/عاجل-الخارجية-السعودية-التفاق-سعودي>

67 <https://www.aljazeera.net/news/2023/3/27/عاجل-وزير-الخارجية-الإيراني-للجزيرة>

68 <https://www.yenisafak.com/ar/world/4028361>

69 <https://www.aa.com.tr/ar/2858314/-الدول-العربية-السعودية-تقرر-الانضمام-لمنظمة-شنغهاي-بصفة-شريك-حوار>

70 <https://www.bbc.com/arabic/middleeast-65130047>

■ KUZAY AFRİKA GÜNDEMİ

Bu bölüm 27 Mart - 2 Nisan 2023 tarihleri arasındaki Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır ve Sudan'daki siyasi, ekonomik ve güvenlik gelişmelerini mercek altına almaktadır.

• Siyaset

Kuzey Afrika'daki iç siyaset ve dış politika gelişmeleri incelendiğinde bu hafta sekiz temel konunun ön plana çıkmaktadır.

Bu bağlamda öne çıkan ilk gelişme Fas Dışişleri Bakanı Nasser Bourita ile Kamboçyalı mevkidaşı Prak Sokhonn arasında 27 Mart Pazartesi günü yapılan görüşmenin ardından yayımlanan ortak açıklamaya göre Kamboçya'nın, Fas'ın Batı Sahra'daki egemenliğine ve toprak bütünlüğüne tam destek verdiğini ifade etmesidir. Açıklamada Kamboçya, Fas'ın Batı Sahra anlaşmazlığına siyasi bir çözüm bulma çabalarına saygı duyduğunu ifade etti. 27-28 Mart tarihleri arasında Fas'a resmî bir ziyarette bulunan Sokhonn, "Kamboçya'nın Fas Krallığı'nın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne tam desteğini ifade ettiğini ve bu bölgesel anlaşmazlığa müzakere edilmiş siyasi bir çözüm bulma çabalarına saygı duyduğunu" vurguladı. Kamboçyalı yetkili açıklamasında ayrıca Kamboçya'nın, BM Genel Sekreteri Antonio Guterres ve kişisel çöl temsilcisi Staffan de Mistura tarafından Batı Sahra anlaşmazlığına barışçıl bir çözüm bulunması için sarf edilen çabalara tam destek verdiğini belirtti.⁷¹

İkinci gelişme, Cezayir'de Türkiye ve Cezayir devlet başkanlarının iki ülke ilişkilerini geliştirmek için atılacak adımları görüşmesidir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Abdülmecid Tebbun telefon görüşmesinde ramazan ayı vesilesiyle tebriklerini iletiler. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Cezayirli mevkidaşı Abdülmecid Tebbun 28 Mart Salı günü ikili ilişkileri geliştirmeye yönelik adımları ele aldı. Türkiye İletişim Başkanlığından yapılan açıklamaya göre, liderler telefon görüşmesinde bölgesel meseleler hakkında da görüş alışverişinde bulundu. Erdoğan ayrıca 6 Şubat'ta Türkiye'nin güneyinde meydana gelen ölümcül depremlerin ardından Cezayirlilerin gösterdiği dayanışma ve destek için Tebbun'a teşekkür etti.⁷²

Üçüncü gelişme Af Örgütü'nün Tunuslu yetkilileri, muhalifleri serbest bırakmaya çağırmasıdır. İnsan hakları grubu Uluslararası Af Örgütü, Tunus yetkililerine 17 siyasi mahkûm ve ülkenin Cumhurbaşkanı Kays Saidi eleştirenlere yönelik cezai soruşturma tedbirlerinden vazgeçme çağrısında bulundu. Af Örgütü tarafından yapılan açıklamada, "Cezai soruşturma, 2021 yılında cumhurbaşkanının iktidarı ele geçirmesinden bu yana yetkililerin muhalefete yönelik saldırgan saldırıları arasında yer alıyor" dendi. Londra merkezli grup, yetkililer tarafından hedef alınan eleştirmenler arasında muhalefet partisi üyeleri, siyasi aktivistler, avu-

71 <https://www.moroccoworldnews.com/2023/03/354712/cambodia-expresses-full-support-for-morocco-sovereignty-in-western-sahara>

72 <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkish-algerian-leaders-talk-steps-to-enhance-ties/2857962>

katlar ve Cumhurbaşkanı Said'e yönelik eleştirilere platform sağlamasıyla bilinen popüler bir radyo istasyonunun başkanının da bulunduğunu söyledi. Uluslararası Af Örgütü Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölge Direktörü Heba Morayef, "(Tunus) yetkilileri Cumhurbaşkanı Said'i eleştirenleri hedef almak için mahkeme sistemini giderek daha fazla kullanırken, cumhurbaşkanı da mahkemeleri kendi etkisi altına almak için istikrarlı bir şekilde çalışıyor" dedi. Tunus makamlarından ise Af Örgütünün çağırısına ilişkin herhangi bir yorum gelmedi.⁷³

Dördüncü gelişme, Rusya'nın Birleşmiş Milletler Daimî Temsilciliğinin, 25 Nisan'da BM Güvenlik Konseyinde Libya dosyasının görüşüleceğini bildirmesidir. Rusya'nın Birleşmiş Milletler Daimî Temsilciliği, nisan ayında Moskova'nın BM Güvenlik Konseyi başkanlığı sırasında Libya ile ilgili tartışmaların yapılacağını açıkladı. Rusya'nın Birleşmiş Milletler Daimî Temsilcisi Vasily Nebenzya'nın cuma günü Rus TASS haber ajansına verdiği röportaja göre, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov 25 Nisan'da BM Güvenlik Konseyinde Ortadoğu konulu bir açık oturuma başkanlık edecek ve görüşmeler Libya, Yemen ve Suriye'deki durumu kapsayacaktır.⁷⁴

Beşinci gelişme, Mısır ve Suriye Dışişleri Bakanlarının Kahire'de gerçekleştirdiği toplantıda Suriye krizine yönelik siyasi çözümün görüşülmesidir. Dışişleri Bakanı Samih Şükri 1 Nisan Cumartesi günü Kahire'de Suriyeli mevkidaşı Faysal Mekdad ile yaptığı görüşmede Suriye krizine kapsamlı bir siyasi çözüm bulma çabalarını ele aldı. Diplomatlar önce ikili bir görüşme gerçekleştirdikten sonra heyetleriyle birlikte bölgesel konular da dâhil olmak üzere her iki tarafı ilgilendiren meseleler üzerinde durdular. Bakan Şükri, Suriyeli mevkidaşına Mısır'ın Suriye krizine mümkün olan en kısa sürede kapsamlı bir siyasi çözüm bulunmasına yönelik çabalara tam desteğini yineledi. Görüşmenin ardından Mısır Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre Şükri, çözümün Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olması gerektiğini belirterek Kahire'nin BM Suriye Özel Temsilcisi Geir Pedersen'e desteğini dile getirdi. Ayrıca, Suriye halkı arasında ulusal uzlaşının sağlanması, güvenin tesis edilmesi ve Suriye Anayasa Komitesi toplantılarının sürdürülmesi gerektiğinin altını çizdi. Şükri, Suriye krizine kapsamlı bir siyasi çözüm bulunmasının Suriye'nin iç işlerine yabancı aktörlerin müdahalesine son vereceğini, ülkenin tam güvenlik ve istikrarının yeniden tesis edilmesini sağlayacağını, toprak bütünlüğünü ve egemenliğini koruyacağını ve terörizmin her türünü ortadan kaldıracığını belirtti.⁷⁵

Altıncı gelişme, Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı Abdulfettah el-Burhan'ın, Sudan ordusunun sivil hükûmet yönetiminde olacağını söylemesidir. Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı Abdulfettah el-Burhan, ülke ordusunun yeni bir sivil hükûmetin liderliği altına gireceğini ve Sudan'ın siyasete müdahale etmeyecek bir askerî güç oluşturacağını söyledi. Hartum'da gü-

73 <https://www.aa.com.tr/en/africa/amnesty-urges-tunisian-authorities-to-release-critics/2861096>

74 <https://libyaobserver.ly/inbrief/libyan-file-will-be-discussed-security-council-april-25>

75 <https://english.ahram.org.eg/News/492876.aspx>

venlik ve ordu reformları için düzenlenen bir oturum öncesinde konuşan Burhan, ülkesinin siyasete müdahale etmeyecek ve Sudan halkının modern ve demokratik bir devlet inşa etmede güvенеceği bir askerî güç inşa edeceğini söyledi.⁷⁶

Yedinci gelişme, Hızlı Destek Güçleri (Rapid Support Forces - RSF) Komutanı Dagalo'nun, Sudan'da güvenlik ve askerî reformun hiçbir siyasi gündeme tabi olmaması gerektiğini söylemesidir. Sudan Egemenlik Konseyi Başkan Yardımcısı ve RSF Komutanı Korgeneral Muhammed Hamdan Dagalo, Sudan'da güvenlik ve askerî reformun siyasi bir faaliyet olmadığını ve herhangi bir siyasi gündeme tabi tutulmaması gerektiğini ifade etti. Sudan halkı için güvenilir silahlı kuvvetler inşa etmek üzere tarihi deneyimlerden ve standartlardan faydalanılması çağrısında bulunan Dagalo, kadınların askerî üniversiteye ve askerî çalışmalara katılımını memnuniyetle karşıladıklarını ve Silahlı Kuvvetlerin yüzde 12'sini temsil ettiklerini sözlerine ekleyerek, uluslararası dostların ve uluslararası toplumun demokratik geçiş için ülkeye sağladığı desteği övdü. Dagalo, Güney Afrika, Filipinler, Zimbabve, Namibya ve diğer ülkelerin deneyimlerinde olduğu gibi, genellikle Sudan gerçekliğinden farklı koşullarda ortaya çıkan orduların entegrasyonu süreçlerinde birçok model ve örnek olduğunun altını çizdi. "Bu ülkelerin orduları ile bir yasaya göre kurulan Hızlı Destek Güçleri'nin durumu arasındaki büyük farklılıkları göz önünde bulundurarak bu deneyimlerden faydalanmalıyız" diyerek güvenlik ve askerî reform sürecinin yasalar yoluyla geliştirilmesi gerektiğini sözlerine ekledi.⁷⁷

Sekizinci gelişme, Sudan'da sivil yönetime geçişte nihai anlaşmanın imzalanmasının ertelenmesidir. 31 Mart Cumartesi günü yapılan açıklamada, Sudan'da nihai bir siyasi anlaşmanın imzalanmasının, ordu ve Hızlı Destek Güçleri (Rapid Support Forces - RSF) arasındaki farklılıkların giderilmesi ihtiyacı nedeniyle ertelendiğini duyurdu. Siyasi Çerçeve Anlaşması'nı imzalayan taraflar, 29 Mart'ta dört gün süren bir çalışmayı, demokratik normlara uygun tek bir ordu oluşturmak için güvenlik ve askerî düzenlemeler konusunda bir anlaşmaya varamadan sona erdirdi. Siyasi sürecin resmî sözcüsü, 1 Nisan Cumartesi günü erken saatlere kadar devam eden tartışmaların ardından, sivil bir hükûmetin kurulmasının önünü açan anlaşmanın imza töreninin ertelendiğini duyurdu.⁷⁸

• Ekonomi

Kuzey Afrika'daki ekonomi gelişmeleri incelendiğinde bu hafta dokuz temel konu ön plana çıkmaktadır.

Birincisi, Fas'ın dış ticaret gözlemcisi Office d'Echange'in (OE) verilerine göre, 2021 ve 2022'de rekor kırdıktan sonra, Fas'ın fosfat ihracatının parasal değerinin 2023'ün ilk iki ayında yıllık bazda %25 düşmesidir. Aylık güncellemede OE verileri, 2023'ün ilk iki ayında fosfat

76 <https://www.middle-east-online.com/en/burhan-says-sudans-army-will-be-under-civilian-government-leadership>

77 <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/hemeti-security-and-military-reform-in-sudan-should-not-be-subjected-to-any-political-agenda>

78 <https://sudantribune.com/article272447/>

ihracatının bir önceki yıl 14,6 milyar MAD (1,4 milyar dolar) seviyesinden düşerek 10,9 milyar MAD (1 milyar dolar) seviyesinde gerçekleştiğini gösteriyor.⁷⁹

İkincisi, Zallaf Libya Petrol ve Gaz Şirketi'nin, Güney Rafinerisi projesinin inşası için ABD'li Honeywell UOP konsorsiyumu ile ilk sözleşmelerini imzalamasıdır. Anlaşma, ABD şirketinin rafineri birimleri için ilk mühendislik çalışmalarını yürütmesine ve yetkili birlikler için teknik lisanslar vermesine izin veriyor. FEED olarak bilinen mevcut aşama, Libya'nın ABD şirketi ile imzaladığı iki aşamadan biri. İkinci aşamaya gelindiğinde Libya, kurulum sürecini Honeywell'in denetlemesi koşuluyla rafineri için kurulum işleri ve son testler için başka bir sözleşme müzakere edecek.⁸⁰

Üçüncüsü, Libya Sanayi Bakanlığı Müsteşarı Mustafa el-Samo'nun, bir dizi Çinli şirketin temsilcileriyle Libya'ya işe dönüşlerini ve kamu ve özel sektörle ortaklıklar kurmalarını görüşmesidir. Sanayi Bakanlığında yapılan açıklamaya göre El-Samo, bakanlığın yerel şirketleri, bankaları ve yabancı şirketleri çekerek sanayi sektörünü harekete geçirme planı çerçevesinde Libyanın Çinli şirketlerin dönüşüne hazır olduğunu doğruladı.⁸¹

Dördüncüsü, Libya Başbakanı Abdulhamid Dibeybe'nin Ramazan ayı boyunca fiyatların genel düzeyine ilişkin bakanlık ve acil servisindeki iş akışını takip etmek için 27 Mart Pazartesi günü Ekonomi ve Ticaret Bakanlığına teftiş ziyaretinde bulunmasıdır. Yetkililer, fiyatı Ekonomi Bakanlığı, Ulusal Hayvan Sağlığı Merkezi ve Tarım Bakanlığı tarafından alınması gereken bir dizi önlemi gerektiren et hariç, tüm malların uygun fiyatlarla mevcut olduğunu teyit eden çalışma raporunu sundu. Toplantıda ayrıca, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığının anonim şirketlerde bazı hükümlerde değişiklik yapılmasına, yerli sanayiler için ihracat işlemlerinin kolaylaştırılmasına ve düzenlenmesine, vergi ve gümrük sisteminin ele alınmasına, özel sektör ve çalışanlarının desteklenmesine nelerin katkı sağlayacağına ilişkin öneriler de gözden geçirildi.⁸²

Beşincisi, Libya Enerji İşleri Yüksek Kurulunun, yapılan olağan toplantıda Ulusal Petrol Şirketinin (NOC) 2023-2027 planını onaylamasıdır. Konsey, prosedürleri kolaylaştırmaya ve projenin karşılaşılabileceği tüm engelleri kaldırmaya hazır olduğunu vurgulayarak NOC'a ve alternatif enerji projesine verdiği desteği teyit etti. Başbakan Abdulhamid Dibeybe, konsey üyelerinin ve NOC uzmanlarının huzurunda NOC'nin genel merkezinde düzenlenen konseyin üçüncü olağan toplantısına başkanlık etti. Başbakanlık ofisi tarafından yapılan açıklamada, grubun diğer konuların yanı sıra üretimi günde iki milyon varile çıkarma planı, şirketin tahmini bütçesi, tesisler (A ve E) için karbondioksit emisyonları ve devreye alma prosedürleri gibi çeşitli konuları tartıştığı belirtildi. Dibeybe, Ulusal Petrol Şirketini ve programlarını

79 <https://www.morocoworldnews.com/2023/04/354809/moroccos-phosphate-exports-drop-by-25-in-2023>

80 <https://libyaobserver.ly/economy/libya-contracts-us-company-establish-oil-refinery-south>

81 <https://libyaobserver.ly/inbrief/ministry-industry-discusses-return-chinese-companies-work-libya>

82 <https://libyaobserver.ly/economy/dbeibah-follows-foods-prices-ministry-economy-officials>

desteklemenin tüm devlet kurumları için bir öncelik olduğunun altını çizdi. “Daha fazla er-telenemeyecek acil bir gereklilik hâline geldiği” için alternatif enerji projesine başlama ge-reğini vurguladı. Başbakan ayrıca, uluslararası şirketlerin uzmanlıklarından yararlanmaları ve kabul edilen bir zaman çizelgesi içinde özenli bir şekilde uygulanmasını sağlamaları için projeye katılmaya davet edilmesini önerdi.⁸³

Altıncısı, Mısır Merkez Bankasının (CBE), yeni bir raporda, mevcut 2022/2023 mali yılının ilk çeyreğinde net doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerindeki büyük payı Mısır’ın petrol dışı iş sektörlerinin oluşturduğunu belirtmesidir. Bahsi geçen dönemde, Mısır’ın net doğrudan ya-bancı yatırım (DYY) girişlerinin, 2021/2022 mali yılının aynı dönemindeki 1,7 milyar dolardan ikiye katlanarak yaklaşık 3,6 milyar dolara ulaştığı görüldü. Raporda, petrol dışı iş sektörle-rinin, yerel kuruluşların yerleşik olmayanlara satışından elde edilen gelirdeki artış nedeniyle 1,5 milyar dolar artarak ülkenin 3,3 milyar dolarlık doğrudan yabancı sermaye girişi aldığı belirtildi.⁸⁴

Yedincisi, Mısır’ın son zamanlarda stratejik yatırımcılar için sunduğu yatırım fırsatlarına veya hükûmetin 32 devlete ait şirketin tanıtıldığı ilk halka arz (IPO) programı kapsamında somut adımlar atmasıdır. Bu eylemin temel hedefi, Mısır’ın dört yılda tanık olacağı 17 milyar dolar-lık finansman açığını kapatmak, yerel piyasada ABD doları likidite sağlamak ve özel sektörün yerel ekonomide daha fazla rol oynaması için ekonomik aktivitedeki payının yüzde 30’dan yüzde 65’e çıkarılarak geniş bir kapı açmaktır. Bu, Mısır tarafının Uluslararası Para Fonuna (IMF), 2025/2026 mali yılına kadar dilimler hâlinde 3 milyar dolarlık kredi almasına izin veren ülke için genişletilmiş fon kolaylığı kapsamında açık bir taahhüt olarak geliyor.⁸⁵

Sekizincisi, Uluslararası İşbirliği Bakanlığından yapılan açıklamaya göre Mısır ve Avrupa Bir-liği’nin (AB), Mısır’daki gıda güvenliği çabalarını geliştirmek için İtalyan Kalkınma İşbirliği Ajansı (IADC) tarafından yürütölen 40 milyon avro değerinde bir hibe anlaşmasını imzalama-sıdır. Uluslararası İşbirliği Bakanı Rania el-Mashat, “Hibe, Mısır’ın Rusya-Ukrayna savaşı-nın bir sonucu olarak gıda güvenliği sorunlarıyla yüzleşmek, iklim direncini teşvik etmek ve stratejik tahıl depolama kapasitelerini artırmak için çok taraflı ve iki taraflı kalkınma ortak-larıyla kalkınma iş birliği yoluyla gösterdiği çabaların ışığında geliyor” dedi.⁸⁶

Dokuzuncusu, Sudan’ın Ekonomik İttifak Güçleri’nin Arap sakızı üretiminin %40’ının Mısır ve Çad üzerinden kaçırıldığını ve geçen yılki toplam ihracatın yalnızca 139 milyon dolarının resmî kanallardan geldiğini belirtmesidir. Ekonomik ittifak tarafından düzenlenen basın top-lantısında Dr Hossam el-Din Hassan, “her hafta canlı hayvan yüklü yaklaşık 200 kamyonun Mısır’a kaçırıldığını” vurguladı. Bu yasa dışı ticaret, geçen yıl Sudan’ın toplam ihracatının en

83 <https://libyaobserver.ly/economy/government-approves-noc-plan-2023-2027>

84 <https://english.ahram.org.eg/News/492421.aspx>

85 <https://english.ahram.org.eg/News/492524.aspx>

86 <https://english.ahram.org.eg/News/492797.aspx>

az yüzde ikisine eş değer gelir sağladı. Sudan, düşük üretkenlik ve üretim nedeniyle pamuk ihracatında önemli bir düşüş yaşadı ve geçtiğimiz yıl 383,8 milyon dolarlık pamuk ihracatı ülke ihracatının yalnızca yüzde dokuzunu oluşturdu. Buna karşılık, susam ihracatı geçen yıl 488 milyon dolar üreterek Sudan'ın toplam ihracatının yüzde 11'ini oluşturdu. Hassan, tarım ve hayvancılık sektörlerini desteklemek için halka açık şirketler kurmanın yanı sıra bir Borsa, İthalat ve İhracat Ulusal Bankası ve Kooperatif Kalkınma Bankası kurmanın aciliyetinin altını çizdi. Ayrıca hükûmeti, üretkenliği, ürün geliştirmeyi teşvik edecek olan General Corporation for Cotton, the Gum Arabic Company, the Oil Seeds Company ve Livestock and Meat Trade Company adlı dört halka açık şirketin kontrolünü geri almaya çağırdı.⁸⁷

• Güvenlik

Kuzey Afrika'da güvenlik gelişmeleri incelendiğinde bu hafta iki gelişme ön plana çıkmaktadır. Buna göre yaşanan ilk gelişme Sudan'ın Batı Darfur eyaletinde yaşanan saldırı ve Libya'da milis gruplar arasında yaşanan çatışma ile ilgilidir.

Buna göre haftanın öne çıkan ilk gelişmesi perşembe günü Çad sınırında bulunan Batı Darfur'da gerçekleştirilen kanlı saldırı sonrası dört kişinin öldürülmesi ve çok sayıda kişinin de yaralanmasıdır. Sudan polisi tarafından yapılan açıklamaya göre, Tendalty bölgesinde bir tüccarın evine saldırı düzenlendiği ve kaçmadan önce de öldürdükleri söylendi. Bölge halkının iki kişiyi tutukladıkları ve onları ölene kadar taşıdıkları bildirildi. Buna karşılık hırsızların akrabaları ve aşiretlerinin mahalleye saldırı düzenlediği, saldırıda çok sayıda kişinin öldürüldüğü veya yaralandığı kaydedildi. Batı Darfur Eyaleti Güvenlik Komitesi Sözcüsü Ammar Zeynel Abidin'in, eyalet komitesinin bir acil durum toplantısı düzenlediklerini ve düzeni yeniden sağlamak ve olası çatışmaları önlemek adına bölgeye ortak gücü sevk etmeye karar verdiklerini söyledi. Abidin, olaylar sırasında iki güvenlik gücü üyesinin yaralandığını da sözlerine eklediği ekledi. Darfur Avukatlar Birliği Başkan Yardımcısı Sadık Ali Hasan'ın, intikam için çıkan ikinci saldırıda bir kişinin öldüğünü ve bir tıbbi yardım çalışanın da vurulduğunu bildirdi. Çok sayıda Tendalty sakini, gelebilecek olası saldırılardan endişe duydukları için Çad sınırına geçmişlerdir. Farklı bölgelerden gelen büyük kabile milis gruplarının hâlâ Tendalty'yi kuşatmaya devam ettikleri yönünde raporlar olduğu söylendi. Batı Darfur Eyaleti Göçebeler Koordinasyonu, Tendalty bölgesinde iki Arap kabile üyesinin öldürülmesini ve vücutlarının parçalanmasını kınadığı aktarıldı.⁸⁸

İkinci gelişme ise Libya'da milisler arasında yaşanan çatışmalar ile ilgilidir. Libya'nın El-Harşa kentinde rakip milisler arasında çıkan çatışmalarda üç kişinin yaralanmasının ardından 1 Nisan'da bölgede güvenlik önlemlerinin arttırıldığı söylendi. Rakip milis gruplar arasında 1 Nisan'da yaşanan silahlı çatışmaların ardından El-Harşa'da güvenlik önlemlerinin arttırıldı.

87 <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/40-per-cent-of-gum-arabic-smuggled-out-of-sudan-into-egypt-and-chad>

88 <https://sudantribune.com/article272256/>

masının beklendiği söylendi. Çatışmanın, komşu kasaba El Zaviye'den bir milis grubun yerel bir hapisneden bir kişiyi serbest bırakma girişiminin ardından çıktığı belirtildi. İlerleyen günlerde başka çatışmaların da yaşanmasının muhtemel olduğu söylendi.⁸⁹

⁸⁹ <https://crisis24.garda.com/alerts/2023/04/libya-increased-security-likely-in-al-hurshah-following-armed-clashes-in-area-late-april-1>

HAFTALIK RUSYA BASIN ANALİZİ (27 MART-2 NİSAN 2023)

• “Durum Son Derece Gergin”: Uzmanlar, İsrail’deki Protestoların Nedenleri ve Yargı Reformu Gerçekleştirme Girişimleri Üzerine

İsrail’de hükûmetinin başlattığı yargı reformu nedeniyle ülkede birkaç aydır sürdürülen protestolar Rusya basınında geniş yer buldu. Rus devlet destekli televizyon ağı olan “RT” internet sayfasında yayımlanan [“Durum Son Derece Gergin”: Uzmanlar, İsrail’deki Protestoların Nedenleri ve Yargı Reformu Gerçekleştirme Girişimleri Üzerine](#) başlıklı uzman görüşlerine dayanan yazıda İsrail’deki huzursuzluk, siyasi krizin nedenleri ve olası sonuçları ele alındı. Yazıda görüşlerine başvurulmuş İsrail ve Ortadoğu Uzmanı Alexander Kargin, İsrail mahkemesinin, hükûmetten tamamen bağımsız olduğunu ifade etti. Uzmana göre, hükûmet yeni yöntemler uygulayarak yargıçların seçilme şeklini değiştirmeye çalışıyor.

Tartışmanın diğer katılımcısı olan Siyaset bilimci-şarkiyatçı, Rusya Devlet Üniversitesi doçenti Sergey Seregichev ise yargı reformu gerçekleştirme girişiminin halk arasında tepkiye yol açmasının nedenlerine değindi: “Netanyahu, hâkimler atayarak yargıyı kontrol altına almak istiyor. Birçoğu, Netanyahu’nun yargı reformunu İsrail’in iyiliği için değil, cezai kovuşturmadan kaçınmak için yapmak istediğine inanıyor. Bir başka konu de başbakanın çok ileri gitmesi, Nitekim Netanyahu bu yola başvururken kendisinin çok popüler olduğuna güvendi. Tüm bunların yanı sıra solcuların kalesi olan Yüksek Mahkeme reformunu savunan sadece Netanyahu değil. Bu görüş sağ çevrede uzun süredir tartışılıyor ama konuşmak başka, pratiğe dökmek başka.” Söz konusu reformun İsrail’deki yargı sistemi üzerindeki olası etkilerine gelince uzman, “yargı reformunun uygulanması, hükûmet organlarının eşitliğini, denge ve kontrol ilkesini ihlal edecektir” öngörüsünde bulundu. İnsanları muhtemelen daha da endişelendiren bir başka nokta, birçoğu reformun İsrail Yüksek Mahkemesinin kararlarını yok saymak için başlatıldığına inanıyor. İsrail’de Netanyahu’nun güçlü bir dengeyi ortadan kaldıracığından ve tüm sistemin dengesini bozacağından korkuyorlar.” Analist, yargı reformunun protestolar nedeniyle iptal edilmesi veya içeriğinin önemli ölçüde değiştirilmesi ihtimalleri üzerinde de durdu: “Protestoların ölçeğine rağmen, Netanyahu göz ardı etmek hâlâ çok erken. Başbakan tasarıda bir şeyleri değiştirebilir ama fikrinden geri adım atmaz. Çünkü teslim olursa ezilebilir.”

• Bana Düşmanın Kim Olduğunu Söyle

İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan’ın Moskova ziyareti sırasında Rusya ile İran arasında yakın gelecekte stratejik ortaklık anlaşması imzalanabileceği konusunda yaptığı açıklama Rusya basınında yer buldu. “Komersant” gazetesinin 28 Mart sayısında yayımlanan

[“Bana Düşmanın Kim Olduğunu Söyle”](#) başlıklı uzman görüşlerini içeren yazıya göre Rusya ve İran stratejik müttefik hâline geldi. Yazıda görüşlerine başvuru Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı nezdinde Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsünde Araştırma Görevlisi Adlan Margoev durumu şu şekilde yorumladı: “Doğuya ve komşularına dönüş, Tahran’a şimdiden Çin ve Arap yönünde kazançlar sağlasa da ancak İran Dışişleri Bakanlığı bu konuda itibar kazanamaz. Nitekim Çin ile anlaşma önceki dışişleri bakanı tarafından yapılırken Suudi Arabistan ile Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyi sekreteri tarafından imzalandı. Bu durumu göz önünde bulundurmuş olursak Hüseyin Emir Abdullahiyan’ın Moskova ile bir an önce anlaşmaya varması büyük önem arz ediyor.”

Ayrıca analiste göre olası Rusya-İran anlaşmasının Tahran’da imzalanması, İran dışişleri bakanı ve yönetiminin pozisyonlarını güçlendirecek olan bu başarıya değer katacaktır: “Belgenin ülkeler arasındaki iş birliğini her alanda yoğunlaştıracağı varsayılmaktadır.” Uzman, geçen yıl Moskova ve Tahran’da özel olarak sık sık sorulan sorunun İran nükleer anlaşmasının yeniden canlandırıp canlandırılmaması veya Ukrayna savaşının sona ermesi sonucunda İran veya Rusya’ya yönelik yaptırımlar kaldırılırsa ikili ilişkilerin nasıl şekilleneceğiyle ilgili olduğunu belirtti: “Yeni anlaşma, bu soruya resmî, hukuken bağlayıcı bir yanıt verir; birbiri-mizle çalışmaya devam ediyoruz.”

• ABD’nin Irak İşgalinin Stratejik Sonuçları

“Valday” Uluslararası Tartışma Kulübü Program Direktörü Andrey Sushentsov, ABD’nin Irak’ı işgalinin 20. yıl dönümünün sonuçlarını değerlendirdi. Kulübün sayfasında yayımlanan [“ABD’nin Irak İşgalinin Stratejik Sonuçları”](#) başlıklı yazıya göre, söz konusu işgalin yıl dönümü paradoksal bir şekilde, büyük uluslararası olaylarla aynı zamana denk geldi: “Çin Komünist Parti (ÇKP) Merkez Komitesi Genel Sekreteri Şi Cinping, Moskova’ya ziyaret ederken, aynı günde ve buna paralel olarak Rusya-Afrika parlamento forumu açıldı. Analist, Irak işgalini ABD’nin en önemli stratejik hatalarından biri olarak değerlendirdi: “Sahte bir bahaneyle dayandırılan ve uluslararası toplumu yanıltan bu olay, bir dizi ağır savaş suçu, feci bir iç savaş, Irak devletinin dağılması ve tüm Ortadoğu için önemli sonuçlara yol açtı. Uluslararası Ceza Mahkemesi, Amerikan vatandaşlarının Afganistan ve Irak’taki suçlardan sorumlu olup olmadığı sorusunu gündeme getirdiğinde, ABD, bu konuya ortaya çıkararak yargılamaya başlayacaklarını ve acilen inisiyatiflerini geri çekmeleri gerektiğini söyleyerek yanıt verdi.” Uzmana göre, Amerikan işgalinin bazı sonuçları ters tepti: “Öyle ki terörle mücadele, IŞİD’in Irak’taki etkisinin artmasına yol açtı. İran’ın beklenmedik bir şekilde Irak’ta güçlenmesi, 150.000 ABD askerinin Irak’taki durumu kontrol edemediğine neden oldu. Bölgenin çeşitli ülkelere sirayet etmeye başlayan “Arap Baharı”nın metastazları da Irak savaşının sonuçlarından biri oldu.” Analist, ABD’nin Irak’taki muhtemel ana suçunun, fazla sayıda kurban getiren bir iç savaşı kışkırtmak olduğu görüşünü savundu. Sushentsov, Irak savaşının ABD’ye büyük ihtimalle birkaç trilyon dolara mal olduğuna da değindi: “Irak ve Afganis-

tan'daki siyasi açıdan etkisiz operasyonların yanı sıra Çin'in arabuluculuğunda Suudi Arabistan-İran normalleşmesi ABD'nin bölgedeki etkisinin ve statüsünün azalmasına yol açtı." Uzman, ABD'nin Irak işgalinin feci sonuçlarına rağmen, George W. Bush yönetimindeki birçok aktörün, Demokrat Parti'deki muadilleri gibi, hâlâ savaş heveslisi konumunda kalmayıp Ukrayna da dâhil olmak üzere Amerikan hedeflerini ve değerlerini dünyaya empoze etmek için güç kullanımı çağrısında bulduklarına dikkat çekti: "Eylemlerinin etkinliğinin yirmi yıl önceki Irak işgalinden farklı olması pek olası değildir."

• Suudi Arabistan ŞİÖ'ye Katılıyor

Çin'in, Suudi Arabistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne (ŞİÖ) "diyalog ortağı" olarak katılma kararını desteklediğine dair Çin Dışişleri Bakanlığı tarafından yayılan açıklama Rusya basınına yansıtılarak değerlendirildi. "Nezavismaya" gazetesinin 30 Mart sayısında yayımlanan "[Suudi Arabistan ŞİÖ'ye Katılıyor](#)" başlıklı uzman görüşlerini içeren yazıda söz konusu haber "Rusya, Ortadoğu'da Çin ile ABD arasındaki çelişkilerden yararlanıyor" ifadeleriyle değerlendirildi. Yazıda görüşlerine başvurulmuş şarkiyatçı ve siyaset bilimcisi Elena Suponina, Suudi Arabistan'ın kararının bir reverans olmadığı görüşünü savundu: "Riyad'ın bu kararı, krallığın Çin ekonomik gücü tarafından giderek daha fazla yönlendirilmesinin ve aynı zamanda Rusya ile ilişkileri iyileştirmeye çalışmasının bir sonucudur." Uzman ayrıca, İran'ın, ŞİÖ'ye katılımını bir yıl önce resmîleştirdiğini hatırlattı. Çin'in, bölgedeki politikasını hızlandırdığına dikkat çeken uzmana göre, Çin'in Suudi Arabistan ve İran'ı uzlaştırmadaki başarısı henüz zamanın sınavından geçmedi: "Gelinen noktada Suudi Arabistan'ın bölgesel çatışmalardan yorulması, Yemen'le savaştan çekilme arzusu da etkili oldu." Batı basınının Çin ve Rusya'nın ŞİÖ'yü NATO'ya alternatif olarak gördüğü iddialarına gelince Suponina, bu iddiaları yalanladı: "ŞİÖ katı yükümlülükleri olmayan bir birliktir. Bu nedenle giderek daha fazla ülke örgüte katılmak istiyor."

• ABD, Ortadoğu'daki Ana Müttefikiyle Tartıştı

"Vzglyad" gazetesinin 30 Mart sayısında yayımlanan "[ABD, Ortadoğu'daki Ana Müttefikiyle Tartıştı](#)" başlıklı uzman görüşlerine dayanan yazıda İsrail'de hükûmetin yargı düzenlenmesine sebep olan protestolar bağlamında ABD-İsrail ilişkileri değerlendirildi. Yazıya göre İsrail'deki yargı reformu, yalnızca ülke içinde mitinglere değil, aynı zamanda dışarıdan da sert eleştirilere yol açtı. Biden, Netanyahu'yu Beyaz Saray'a davet etmekten vazgeçerek yangını körükledi. Yanıt olarak, Yahudi politikacılar Washington'a, "İsrail'in ABD bayrağındaki herhangi bir yıldız değil, egemen bir ülke olduğunu" hatırlattı. Yazıda görüşlerine başvurulmuş Rus Amerika uzmanı Dmitry Drobnitsky'e göre, Biden'ın Netanyahu'yu Beyaz Saray'a davet etmekten vazgeçmesi oldukça tahmin edilebilirdi: "Demokrat Parti'nin Likud Partisi'nden hoşlanmadığı uzun zamandır biliniyor. Bu tutum ABD tarafından İsrail'in iç siyasi gündemine müdahale olarak algılanmalıdır. Ayrıca, ABD'nin bu hamlesi bir geleneğe dönüştü, Obama bir keresinde İsrailileri Netanyahu'ya oy vermemeye çağırırdı." Analist, ABD'nin Ortadoğu'da-

ki konumunun zayıfladığına da dikkat çekti: “Pakistan, Biden liderliğindeki Demokrasi Zirvesi’ne katılım sağlamadı. Ve daha önce İran, Washington’un etkisinden uzaklaşan Suudi Arabistan’la barışmaya başladı. Bu durumda nereye ‘sürükleneceğini’ düşünen İsrail’in Moskova lehine seçim yapması daha gerçek görünüyor.”

Siyaset bilimci, söz konusu olayların ve gelişmelerin bölgedeki güç dengesini yeniden tesis eden Rusya’nın çıkarlarıyla örtüştüğü görüşünü savundu: “Sonuç olarak Washington, İsrail ile tepeden bakan bir tonda iletişim kurmayı ve ‘kışkırtmayı’ bırakmaya başlayabilir. Uzman, Dışişleri Bakanı Anthony Blinken gibi etkili bir yetkilinin Biden’a şunları önerebileceğini göz ardı etmedi: “Netanyahu için renkli bir devrim ayarlayalım, çünkü protestocular bir şekilde evlerine çok çabuk gittiler.” Drobnitsky’e göre, orta vadede İsrail ve İran da bir tür barış içinde bir arada yaşama noktasına gelebilir: “Bu, büyük ihtimalle on yıllarda değil, önümüzdeki yıllarda gerçekleşecek. İsrail, Amerikan çatısını terk etmekten korkuyor ama bu adımı atmalı. Gelinen noktada Rusya ve Çin için Ortadoğu’da yeni fırsatlar açılacağı muhtemeldir.”